

АВТОРСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

У статті подано авторську педагогічну технологію формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів у процесі фахової підготовки, яка має три взаємопов'язаних етапи: проектно-пошуковий, змістовно-процесуальний, оцінно-коригувальний. Проаналізовано методичні й організаційні аспекти її реалізації.

Ключові слова: педагогічна технологія, цінність, ціннісні орієнтації, професійна діяльність, формування професійних ціннісних орієнтацій, юристи.

Більшість перетворень, що відбуваються в суспільстві та у сфері освіти, стосуються конкретної особистості – головної дійової особи й суб'єкта суспільно-історичного розвитку, його основної мети та спрямованості. Серед низки важливих завдань реформування вищої освіти першорядним є підготовка висококваліфікованих фахівців, які мають систему сформованих професійних ціннісних орієнтацій.

На необхідність формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів вказано в Законі України “Про вищу освіту”, документах ООН, Ради Європи, Міжнародної асоціації юристів, професіограмах, нормативних актах, що регламентують діяльність юристів. Так, одним із головних завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року є побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України й світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності.

У юридичній літературі ціннісні орієнтації висвітлено українськими дослідниками: Б. Волковим, Л. Захаренко, Р. Каламаж, Н. Карпуновою, В. Коваловим, Б. Кудрявцевим, Л. Леженіною, Е. Научителем, С. Сливкою, О. Тогочинським та ін., причому переважно з позиції соціальних відхилень. У сучасних дисертаційних роботах ціннісні орієнтації розглядають у контексті професійного становлення майбутніх фахівців: як показник (критерій) сформованості естетичного смаку майбутнього правоохоронця (Ю. Орел-Халік) [4, с. 10], як критерій сформованості професійно значущих якостей юриста (В. Савіщенко) [5, с. 10], як критерії духовних цінностей майбутніх правознавців (О. Шкіренко) [6, с. 10], як критерії та показники сформованості полірольової професійної компетентності майбутніх юристів (О. Котикова) [3, с. 20], як критерії сформованості моральної культури майбутніх юристів (О. Денищик) [1, с. 16], як критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх юристів (О. Калита) [2, с. 7] тощо.

Аналіз літератури свідчить, що практика підготовки майбутніх юристів орієнтована на оволодіння системою фахових знань, умінь і навичок. Між тим, відповідь на питання: на які цінності орієнтований майбутній юрист – надає змогу виявити його реальний стан, силу його впливу на правові процеси в суспільстві, потенційні можливості для майбутнього розвитку України.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та розробити авторську педагогічну технологію формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів у процесі фахової підготовки.

Педагогічна технологія формування професійних ціннісних орієнтацій майбутнього юриста будується як на теоретичному підґрунті, так і на результатах діагностики реального стану організації навчального процесу з формування професійних ціннісних орієнтацій.

Ми виходимо з того, що формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів у процесі навчально-професійної та навчально-дослідної діяльності не може бути забезпечено на належному рівні реалізацією тільки змісту курикулуму спеціальних дисциплін. У зв'язку із цим виникла необхідність організації цілеспрямованих багатоступеневих технологічних впливів на майбутніх юристів, що ґрунтуються на принципах, формах, методах і засобах навчання, які реалізуються в певному педагогічному навчально-професійному середовищі, забезпечуючи формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів.

Ми розуміємо технологію формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів як науково обґрунтовану модель діяльності з проектування, організації педагогічного процесу, для якої характерна цілеспрямована, послідовна реалізація засобів, методів, форм, прийомів, дій, операцій і яка надає змогу отримати стійкий (повторюваний за аналогічних умов) результат – теоретичну та практичну готовність випускника юридичного ВНЗ до ефективної професійної діяльності відповідно до соціальних норм, законів, професійно-нормативної бази, громадянської й професійної позиції.

Технологія з формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів передбачає розвиток фахових здібностей особистості в навчальному процесі засобами аксіологічного, технологічного та компетентнісного підходів.

Метою розробленої нами педагогічної технології є якісні зміни структури професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів. Задум побудови педагогічної технології формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів ґрунтується на положенні про те, що в ході підготовки фахівця-юриста та чи інша цінність майбутньої професії стає потребою особистості майбутнього юриста в тому випадку, якщо здійснюється опосередкована діяльність ВНЗ як соціального інституту, що здійснює професійну підготовку. Отже, успішна професійна підготовка багато в чому залежить від прийняття студентом цінностей, що транслюються йому як об'єкт орієнтації. Тільки набувши ознак особистісно значущих, професійні

цінності стають основою реалізації мотиваційно-ціннісного ставлення студента до професії юриста.

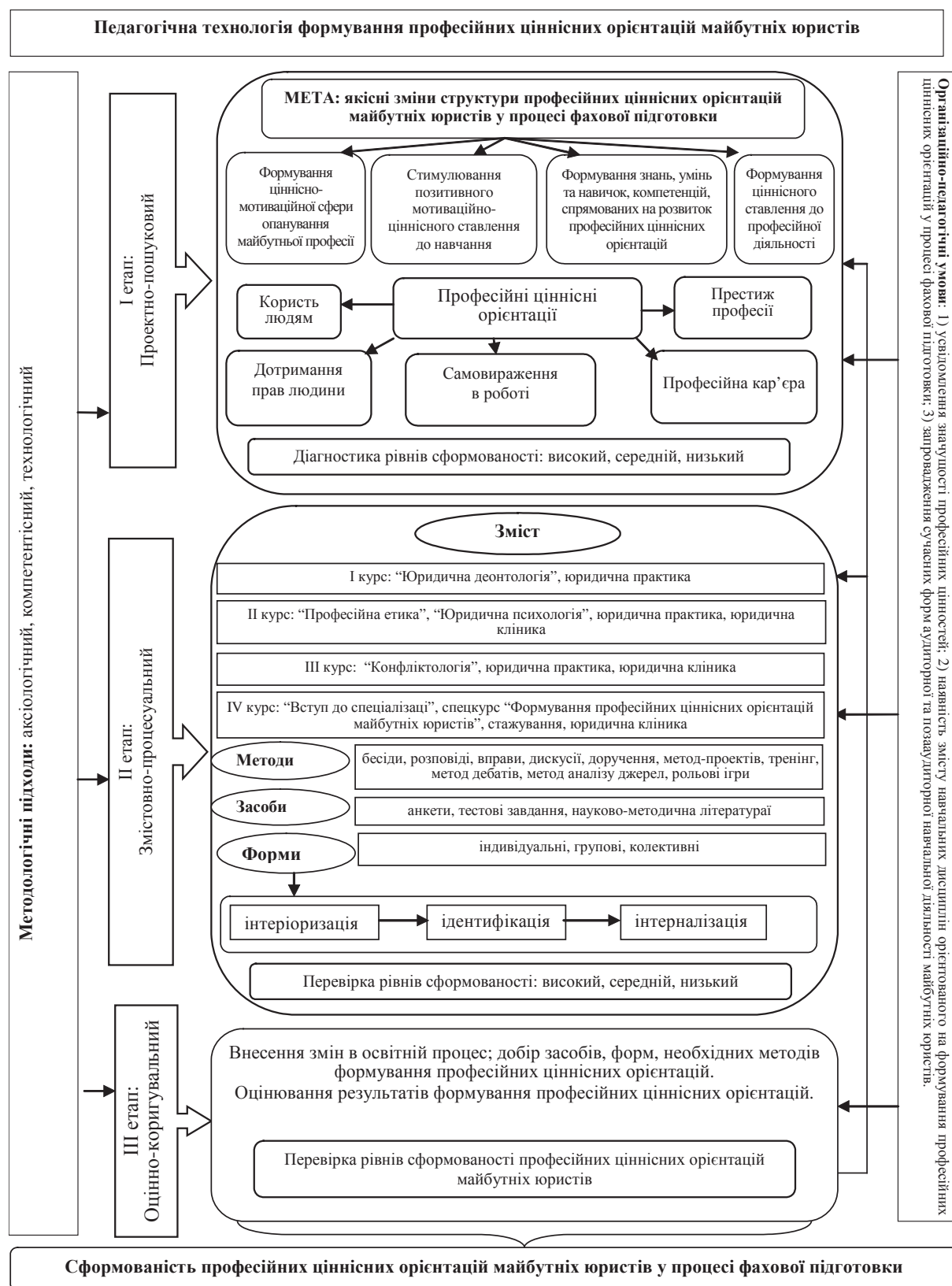

Рис. 1. Схема педагогічної технології "Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів"

Зміст і послідовність етапів технології формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів, їх цільові настанови відповідають сутності, змісту та структурі професійних ціннісних орієнтацій, а конкретні засоби, форми, методи, прийоми спираються на основні вимоги, що висувуються до процесу професійної юридичної освіти студента.

У нашій педагогічній технології “Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів” виокремлено три етапи: проектно-пошуковий, змістовно-процесуальний, оцінно-коригувальний.

Досягнення мети, виконання завдань і реалізацію змісту формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів здійснено за допомогою сукупності методів, засобів і форм, які є складниками.

Метою проектно-пошукового етапу є дослідження відповідності визначених нами організаційно-педагогічних умов стимулювання усвідомлення майбутніми юристами значущості власної майбутньої професійної діяльності; формування позитивної мотивації особистісно-професійного вдосконалення через пізнання себе та дослідження форм, методів самоосвітньої діяльності, включаючи розробку індивідуальної програми самовдосконалення.

Підвищенню стимулювання й мотивації студентів, їх прагнення до вдосконалення себе як особистості та фахівця сприяє, насамперед, особистісно-професійна самоідентифікація (самореалізація, самоактуалізація, самоствердження).

З огляду на це важливим аспектом проектно-пошукового етапу нашої педагогічної технології є проведення психолого-педагогічної діагностики, результати якої надають змогу майбутнім юристам сформуванню уявлення про самих себе, свої позитивні та негативні особистісні риси, усвідомити себе в майбутній професійній діяльності, змодельовати власний соціальний та особистісно-професійний статус.

Створення кожним студентом власної аксіологічної програми (траєкторії) для формування професійної та особистісної аксіосфери; особистісно-професійного вдосконалення, на нашу думку, є обов'язковим елементом професійної підготовки правознавця.

Основними завданнями проектно-пошукового етапу педагогічної технології є:

- визначення професійно важливих груп цінностей та ціннісних орієнтацій майбутніх юристів, якими їм необхідно оволодіти;
- з'ясування індивідуальних особливостей майбутніх юристів, що надає змогу побудови процесу навчання, адаптованого до фізіологічних, антропологічних, психологічних характеристик його ціннісної спрямованості;
- визначення механізмів мотивації набуття майбутніми юристами визначених професійних ціннісних орієнтацій;
- розробка стратегії навчання, що передбачає визначення структури навчального процесу та чергування теоретичного, практичного навчання, стажування, практик, тощо;

- відбір змісту професійних знань, засобів, форм і методів їх засвоєння;
- визначення основних видів контролю, а також виявлення критеріїв сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів.

Другий (змістовно-процесуальний) – передбачає модифікацію системи навчальної роботи в інституті. На цьому етапі ми використали методику розробки й захисту проектів із проблеми формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів; проведення циклу майстер-класів; запровадження індивідуальних планів навчання з метою формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів (реалізації інтересів студентів, створення можливості для самореалізації); участь студентів у науково-дослідній роботі, конкурсах, олімпіадах із правових дисциплін, розширення мережі гуртків, клубів, студій з урахуванням інтересів та здібностей студентів (наприклад, юридична клініка, клуб волонтерів тощо); розширення зв'язків із громадськістю, батьками студентів; організацію постійно діючого проблемного семінару “Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів”. Перевірили ефективність визначених нами організаційно-педагогічних умов формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів.

Цей етап педагогічної технології передбачає розв'язання таких основних завдань:

- створення сприятливих організаційно-педагогічних умов;
- включення студента в різноманітні види освітньої діяльності;
- активізація внутрішніх спонукальних сил, актуалізація знань і досвіду через “проживання” й розв'язання різноманітних професійних ситуацій аксіологічного змісту;
- спонукання студентів до рефлексивного підходу до оцінювання (інтеріоризації, ідентифікації та інтерналізації) сформованості обраних професійних ціннісних орієнтацій.

Формування професійних ціннісних орієнтацій студентів юридичних спеціальностей включає в себе аудиторну та позааудиторну роботу.

До аудиторної роботи ми зараховуємо навчально-виховну діяльність, яка здійснюється за допомогою навчальних дисциплін “Юридична деонтологія”, “Юридична психологія”, “Вступ до спеціалізації” та “Конфліктологія”, а також спеціального курсу “Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх юристів”. Серед форм роботи, що сприятимуть формуванню професійних ціннісних орієнтацій студентів юридичних спеціальностей, виділяємо індивідуальні, парні, групові та колективні. Методами виховання, що використовують під час вивчення цих дисциплін, є такі, що впливають на свідомість, спрямовані на формування поглядів, уявлень, понять; активні методи, які стимулюють самооцінку, саморефлексію, самовиховання (моделювання, розв'язання професійних ситуацій, бесіди, вправи). У формуванні професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів можна широко застосовувати різні методи інтерактивного навчання. Ми

солідарні з професором університету Касселя Герхардом Нойнером, що ефективними є ділові ігри, які мають фахове спрямування (юридичні консультації, судові засідання, парламентські дебати, проведення допитів тощо), які надають змогу не тільки вправлятися в невідготовленому усному мовленні, а й впливають на інтелектуальний та професійний розвиток, вчать помічати різні нюанси професійної взаємодії, замислюватися над їх професійною стороною, аргументовано висловлюватися та захищати свою позицію, створюють умови для формування та розвитку професійних цінностей [7, с. 41–106]. Такі вправи орієнтовані на потреби й інтереси студентів, відкривають простір для розвитку ефективності формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів.

У процесі навчання у вищому навчальному закладі обсяг і зміст навчально-виховної діяльності студентів визначає викладач. Це стосується й так званих творчих робіт та проєктів – написання творів, доповідей, проведення рольових ігор “Чия переможе?”, “Суд над соціальною відповідальністю”, конференцій, брейн-рингів, вікторин, олімпіад, концертів тощо. Сформована при цьому позиція виконавця не сприяє розвитку таких професійно значущих якостей особистості юриста, як свідомо готовність до постійного самовиховання й самовдосконалення. Тому необхідні такі види занять, де відсутнє регламентоване безпосереднє керування викладача. Студент повинен вступати в суб’єкт-суб’єктні відносини з викладачем.

З метою розширення кругозору студентів, варіативності матеріалу, надання найбільш цікавої інформації ми використали матеріал із професійної тематики. Для активізації пізнавальної діяльності майбутніх юристів та відпрацювання в них навичок логічного мислення на заняттях широко застосовують вправи для аналізу, узагальнення, зіставлення матеріалу.

Зі студентами проводили бесіди з прикладами життя та діяльності видатних суддів, адвокатів, нотаріусів, юристів (В. Євдокимов, Д. Журавльов, А. Коваленко, О. Медведько, П. Пилипчук, В. Прудіус, О. Скакун).

Повчальним та цікавим для майбутніх юристів є досвід “Стенфордського експерименту”. Під час його обговорення визначено дефіцит та конфлікт усталених ціннісних орієнтацій студентів як основну причину (результат) “зриву” експерименту.

Пріоритетне значення в технології формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів надається спеціальному курсу “Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів”. Особливістю цієї форми роботи є те, що вона охоплює напрями професійної діяльності та сприяє активізації потреби студентів у професійній взаємодії.

Одним із дієвих видів позааудиторної роботи з формування професійних ціннісних орієнтацій студентів юридичних спеціальностей у межах реалізації визначеної нами організаційно-педагогічні умови “запровадження сучасних форм позааудиторної навчальної діяльності майбутніх юристів” є проходження стажування та діяльність юридичної клініки.

Отже, у формуванні професійних ціннісних орієнтацій студентів юридичних спеціальностей обов'язковим є раціональне поєднання аудиторної та позааудиторної роботи професійної спрямованості, у якій відбувається виховання необхідних професійних якостей для успішної професійної діяльності.

Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів – складний процес. Він реалізується за допомогою таких психологічних механізмів, як інтеріоризація (присвоєння студентом професійних цінностей), ідентифікація (трансформація якостей особистості студента на основі професійних цінностей), інтерналізація (самопроекування особистості студента в професію), який ми запроваджуємо на змістовно-процесуальному етапі нашої педагогічної технології.

Постійному зростанню мотивації щодо інтеріоризації та інтерналізації груп професійно важливих цінностей і ціннісних орієнтацій сприяє формування здібності майбутнього юриста самостійно оцінити досягнуті результати стосовно особистісної аксіосфери; ефективність реалізації власної програми аксіологічного самовдосконалення.

Третій (оцінно-коригувальний) – передбачає проведення моніторингу рівня сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів, аналіз дослідно-експериментальної роботи; визначення співвідношення мети й завдань за результатами експерименту та кола проблем, які потребують подальшого дослідження.

Метою оцінно-коригувального етапу є корекція процесу формування професійних ціннісних орієнтацій. Вона передбачає розв'язання таких основних завдань:

- внесення змін у освітній процес; добір засобів, форм, необхідних методів навчання;
- оцінювання результатів навчання.

Вирішення цих завдань здійснювали на основі діагностики професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів шляхом збору надійної інформації, яка була отримана за допомогою таких психологічних та соціальних методів, як спостереження, бесіди, опитування, аналізу продуктів діяльності, анкетування.

Важливу інформацію про ціннісні та професійні ціннісні орієнтації майбутніх юристів нам дали анкетні опитування, індивідуальні бесіди, спостереження, аналіз результатів діяльності майбутніх юристів. Використання цих методів надало змогу уточнити ступінь сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів, мотиви їх професійної діяльності, рівень їх особистісного та професійного розвитку.

Педагогічна технологія формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів містить у собі основні ідеї індивідуалізації та інтенсифікації формування професійних ціннісних орієнтацій, виконує функції самоорганізації студентів. Використання цієї технології сприяє підвищенню рівня сформованості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів.

Упровадження в навчально-виховний процес запропонованої педагогічної технології активізує розробку спеціальної методики та забезпечення організаційно-педагогічних умов формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів.

Висновки. Таким чином, нами розроблено й обґрунтовано авторську педагогічну технологію формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів, яка має три взаємопов'язаних етапи: проектно-пошуковий, змістовно-процесуальний, оцінно-коригувальний. Зміст і послідовність етапів педагогічної технології формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів відповідають сутності, змісту та структурі професійних ціннісних орієнтацій, а засоби, форми, методи, прийоми спираються на основні вимоги до вищої професійної юридичної освіти студента. Вирішення завдань педагогічної технології забезпечує ефективність формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів.

Отже, педагогічна технологія формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів охоплює всі аспекти професійної підготовки та сприяє реалізації поставленої мети.

Список використаної літератури

1. Денищик О. І. Формування моральної культури як складової професійної підготовки майбутніх юристів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / О. І. Денищик. – Тернопіль, 2010. – 20 с.
2. Калита О. П. Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів засобами проектних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. П. Калита. – Київ, 2011. – 20 с.
3. Котикова О. М. Теоретико-методичні основи психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О. М. Котикова. – Житомир, 2012. – 36 с.
4. Орел-Халік Ю. В. Формування естетичного смаку майбутніх правоохоронців у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ю. В. Орел-Халік. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.
5. Савіщенко В. М. Педагогічні умови формування професійно значущих якостей майбутнього юриста в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. М. Савіщенко. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.
6. Шкіренко О. В. Психологічні особливості формування духовних цінностей у майбутніх правознавців : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / О. В. Шкіренко. – Київ, 2015. – 20 с.
7. Neuner G. The Role of Sociocultural Competence in Foreign Language Teaching and Learning / G. Neuner. – Strasbourg : Council of Europe, 1994. – 325 p.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2016.

Мурзина Е. А. Авторская педагогическая технология формирования профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов

В статье представлена авторская педагогическая технология формирования профессиональных ценностных ориентаций будущих юристов в процессе профессиональной подготовки, которая имеет три взаимосвязанных этапа: проектно-поисковый, содержательно-процесуальный, оценочно-корректирующий. Проанализированы методические и организационные аспекты ее реализации.

Ключевые слова: педагогическая технология, ценность, ценностные ориентации, профессиональная деятельность, формирование профессиональных ценностных ориентаций, юристы.

Murzina O. Author's Pedagogical Technology of Formation of Professional Value Orientations of Future Lawyers

In this article we examined the author's pedagogical technology of professional value orientations of future lawyers in the course of professional training. And the main stages of its implementation were analyzed.

Three stages in the developed pedagogical technology "Formation of professional value orientations of future lawyers" were singled out: project and search (the realization of psycho-pedagogical diagnosis, the formation of professional and personal axiosphere, the research of the compliance of defined organizational and pedagogical conditions, the identification of the system of professional value orientations of future lawyers), content and procedure (the modification of the system of training, the organization of educational activities aimed at the formation of professional value orientations of future lawyers), evaluation and adjustment (the verification and the correction of the process of formation of professional value orientations).

The content and the sequence of stages of the technology of formation of professional value orientations of future lawyers, their purpose instructions correspond to the essence, the content and the structure of professional value orientations, and specific means, forms, methods, techniques are based on the basic requirements of the process of professional legal education of the student. The solution of tasks of the pedagogical technology ensures the efficiency of formation of professional value orientations of future lawyers in the course of professional training.

Practical implementation of the author's pedagogical technology of formation of professional value orientations of future lawyer enhances the professional training of future lawyers, the self-knowledge of students, the orientation of interdisciplinary connections on the formation of professional value orientations of future lawyers, the expansion of the scope of active professional communication in the extracurricular work.

Key words: *pedagogical technology, value, value orientations, professional activity, formation of professional value orientations, lawyers.*